

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ “– БИТОЛА
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ – КИЧЕВО**

**ЕКОНОМСКИТЕ ДИМЕНЗИИ НА НЕРЕШЕНИОТ СУВЕРЕНИЕТ НА КОСОВО: ПОМЕЃУ КОНФЛИКТОТ
И ИНТЕГРАЦИЈАТА**

Докторски проект

Кандидат:

Јехона Мурати Дуголи

Број на индекс: 39-III/Б

Ментор:

Проф. д-р Елизабета Тошева

ЕКОНОМСКИТЕ ДИМЕНЗИИ НА НЕРЕШЕНИОТ СУВЕРЕНИТЕТ НА КОСОВО: ПОМЕЃУ КОНФЛИКТОТ И ИНТЕГРАЦИЈАТА

Јехона Мурати Дуголи

Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола, Северна Македонија

Е-пошта: jehonamuratidugolli@gmail.com

Проф. д-р Елизабета Тошева

University “St. Kliment Ohridski” - Bitola, North Macedonia

Е-пошта: elizabetha.tosheva@uklo.edu.mk

Апстракт

Оваа студија ги истражува економските аспекти на нерешениот суверенитет на Косово, со особен фокус на неговиот оспоруван политички статус, пречките во економската дипломатија и изгледите за интеграција во Европската Унија. Анализата се насочува кон тоа како делумното меѓународно признавање влијае врз странските директни инвестиции (СДИ), пристапот до глобалните пазари и развојот на клучни стратешки сектори, вклучително и енергетиката, земјоделството и производството. Истражувањето се темели на методолошка триангулација, комбинирајќи академска литература и квантитативни податоци од релевантни извори како Светската банка, Меѓународниот монетарен фонд, Евростат и Европската комисија. Дополнително, се применува компаративна анализа преку споредбени студии на случаи како Палестина, Северен Кипар и Транснистрија, со цел да се расветлат економските последици од делумната или оспорена државност.

Резултатите укажуваат дека правната и политичката неизвесност претставува значителна пречка за економскиот развој на Косово. Ограничените странски директни инвестиции, редуцираниот пристап до меѓународните пазари и неможноста за воспоставување долгорочни економски политики како резултат на недостатокот од целосно меѓународно признавање, го ограничуваат потенцијалот за одржлив раст. Бавниот напредок во процесот на ЕУ-интеграција, во комбинација со високата зависност од дознаките на дијаспората, дополнително ги потенцира структурните ограничувања произлезени од нерешениот државно-правен статус.

Сепак, Косово демонстрира институционална отпорност преку механизми кои делумно ги амортизираат надворешните ограничувања. Студијата заклучува дека понатамошниот економски напредок и ефективната регионална интеграција ќе зависат од континуирана институционална трансформација, правна консолидација, проактивна меѓународна дипломатија и оптимизирано искористување на меѓународните фондови за развој. Преку обезбедување емпириска и компаративна анализа, ова истражување придонесува кон продлабочено разбирање на начините на кои нерешениот суверенитет ги моделира економските резултати, нудејќи релевантни политички увиди за Косово, како и за други територии со оспорен статус кои се стремат кон развој под ограничени услови.

Клучни зборови: Суверенитет, Политички статус, Странски директни инвестиции (СДИ), Интеграција во ЕУ, Спорни територии.

Содржина

I. Вовед	4
II. Преглед на литературата	5
III. Методологија на студијата	7
IV. Резултати и дискусии	9
1. Странски директни инвестиции (СДИ)	9
2. Пристап до меѓународните пазари	11
3. Функционирање на економските институции и долгорочни политики	12
4. Процес на европска интеграција	12
5. Влијание врз пазарот на труд и зависност од дознаки	13
V. Дискусии	15
1. Компаративен преглед на спорни територии	15
2. Позицијата на Косово: Хибриден ентитет со ограничен пристап	15
3. Отпорност и адаптација на Косово во услови на нерешен суверенитет	16
4. Мултидимензионално економско влијание на оспорениот статус	16
5. Предизвици и можности	16
VI. Заклучоци и препораки	17

I. Вовед

Република Косово, по прогласувањето на независноста во 2008 година, продолжува да се соочува со комплексна конфигурација на оспорен суверенитет, во која се испреплетуваат нормативните, политичките и економските аспекти на меѓународната интеграција. И покрај признавањето од значителен број држави – чиј број варира зависно од изворите и временските периоди – отсуството на универзално признавање резултира со фрагментиран меѓународен поредок во кој легитимитетот на државноста се засилува или ослабува во согласност со геополитичкиот контекст и интересите на доминантните меѓународни актери.

Современата научна литература сè повеќе нагласува дека процесот на признавање треба да се разбира не како едноставен формално-правен акт, туку како перформативен и динамичен процес, кој се манифестира низ дипломатски практики, симболички гестови и институционализирани рутини. Во случајот на Косово, оваа перспектива го осветлува „секојдневниот“ карактер на градењето државност (Kerr-Lindsay, 2012; Visoka, 2018).

Практичните импликации од овој оспорен статус се повеќеслојни и структурно значајни. На институционално ниво, отсуството на полноправно признавање го оневозможува членството на Косово во клучни мултилатерални организации (како Обединетите нации, УНЕСКО и Интерпол), што го ограничува неговиот пристап до формализирани механизми за решавање спорови, меѓународни фондови за развој и глобални соработнички мрежи (Visoka, 2018). Овој институционален дефицит генерира состојба на ограничен суверенитет – при што државните институции функционираат на територијата, но нивниот капацитет за легитимно застапување и артикулирање на националните интереси на меѓународната сцена останува редуциран. Оваа динамика е детално разгледана во рамки на литературата за „оспорена државност“ и дипломатската конфигурација на Косово (World Bank, 2020).

Од економска перспектива, нерешениот суверенитет се рефлектира преку неколку клучни канали:

- Политичката неизвесност делува како фактор што ги зголемува трансакциските трошоци и ја намалува довербата и интересот на странските инвеститори;
- Ограничената можност за склучување мултилатерални трговски договори и за целосно искористување на финансиските институции и глобалните инвестициски мрежи;
- Зависноста од надворешни финансиски приливи – како дознаките од дијаспората – кои играат централна улога во економската стабилизација.

Иако емпириските показатели покажуваат стабилен раст на БДП по глава на жител и структурни подобрувања, Косово сè уште се соочува со високи стапки на невработеност и значителна зависност од надворешни извори на финансирање – што ја прави неговата економија подложна на глобални флуктуации и нестабилности на инвестициската клима (Kaspersen, 2015). Последните анализи на тековите на СДИ и глобалните трендови во инвестициите ја нагласуваат специфичната ранливост на териториите со оспорен суверенитет, бидејќи стандардните меѓународни норми и гаранции за заштита на инвеститорите не се секогаш применливи или издржани во услови на неуниверзално признавање (World Bank, 2020).

Еден од најзначајните институционални ефекти е видлив преку процесот на европска интеграција. Додека поголемиот дел од земјите од Западен Балкан напредуваат низ инструментите на ЕУ (спогодби за стабилизација и асоцијација, претпристапни фондови, преговарачки процеси), позицијата на Косово останува специфично ограничена поради непризнавањето од страна на неколку

клучни членки на Унијата. Ова создава како процедурна така и политичка празнина – Косово не може целосно да се вклучи во единствениот пазар и во долгорочните програми за поддршка и реформи на ЕУ. Извештаите на Европската комисија за „комплексен суверенитет“ укажуваат дека ваквата институционална суспензија директно го ограничува капацитетот за планирање и спроведување структурни реформи, како и за привлекување долгорочни и одржливи инвестиции (European Commission, 2022).

Во теоретски контекст, случајот на Косово го илустрира моделот на „квази-држава“ или „хибридна државност“, како што го формулираат Колсто и други автори. Станува збор за ентитет кој поседува клучни карактеристики на државност – територијална контрола, административен апарат, фискална и монетарна автономија – но нема целосна меѓународна верификација на својот суверенитет. Оваа концептуална рамка објаснува зошто постои јаз меѓу внатрешните институционални капацитети и ограничениот пристап до глобални механизми за економска и политичка поддршка.

Во практична смисла, тоа значи дека економската политика на Косово мора да постапува стратегиски – истовремено градејќи одржливи домашни институции и вклучувајќи се во активна дипломатија со цел да се намалат или надминат пречките што произлегуваат од неговиот нерешен статус (Kolstø, 2006; Kaspersen, 2015).

II. Преглед на литературата

Литературата за непризнаените или делумно признати држави е обемна и интердисциплинарна, опфаќајќи домени како што се меѓународните односи, политичката економија и студиите за конфликти. Истражувањата во оваа област акцентираат дека оспорениот суверенитет често води кон појава на „хибридни држави“ – политички ентитети кои, од една страна, поседуваат атрибути на независна државност, но од друга страна, страдаат од недостаток на полноправен меѓународен легитимитет (Pegg, 1998; Kolstø, 2006). Оваа состојба создава она што Kaspersen (2015) го нарекува „внатрешно-надворешен јаз“: додека институционалниот развој е можно да напредува на национално ниво, капацитетот за меѓународна интеракција и интеграција останува значително ограничен.

Во контекстот на Косово, литературата често ги потенцира структурните ограничувања што произлегуваат од отсуството на универзално признавање. Visoka (2018) го концептуализира овој феномен како „секојдневен суверенитет“ – ситуација во која институциите на Косово успешно ги исполнуваат своите функции на домашно ниво, но остануваат оневозможени во клучни сектори како што се процесот на европска интеграција, меѓународната дипломатија и економската трансформација. Дополнително, Kerr-Lindsay (2012) укажува на парадоксалната позиција на Косово во рамките на Европската унија, каде што, иако ЕУ е меѓу главните поддржувачи на државноста на Косово, внатрешната поделба меѓу нејзините членки по однос на признавањето го спречува Унијата целосно да ги активира своите пристапни инструменти.

Упоредните студии за други територии со оспорен статус овозможуваат подлабоко разбирање на економските последици од нерешениот суверенитет. Некои од најрелевантните случаи вклучуваат:

- **Северен Кипар:** Иако поседува функционални институции и стабилна економија на локално ниво, долготрајната меѓународна изолација ја одржа оваа територија во состојба на речиси целосна зависност од Турција, што резултира со ограничена економска диверзификација и исклученост од глобалните трговски текови (Isachenko, 2012).

- **Палестина:** Ограничениот суверенитет, територијалната фрагментација и отсуството на полноправен меѓународен статус доведоа до создавање на економија силно зависна од странска помош и дознаки, со сериозни пречки во развојот на самостојна производствена база (Brynen, 2000).
- **Транснистрија:** И покрај де факто независноста од Молдавија, Транснистрија останува изолирана од глобалните пазари и континуирано се потпира на економска и безбедносна поддршка од Руската Федерација (Isachenko, 2012).
- **Абхазија и Јужна Осетија:** Признаени само од ограничен број држави, нивните економии се одржуваат речиси исклучиво преку субвенции и директна помош од Русија, што ги прави екстремно ранливи на геополитички промени (Blakkisrud & Kolstø, 2012).

Синтезата на постојната литература дозволува да се идентификуваат четири централни економски последици од недостатокот на полноправно меѓународно признавање:

1. Привлекување на странски директни инвестиции (СДИ): Непризнавањето се перцепира како правна и политичка несигурност, што ги зголемува ризиците за инвеститорите и го намалува обемот на СДИ (Bartmann, 2004).
2. Ограничена трговска интеграција: Непризнаените држави не можат да се приклучат на клучни организации како СТО, што значително го ограничува нивниот пристап до глобални пазари и преференцијални трговски режими (Kerr-Lindsay, 2012).
3. Пристап до меѓународни финансиски институции: Отсуството на членство во институции како ММФ или Светската банка ги исклучува овие држави од глобалните финансиски механизми за задолжување и поддршка (Pegg, 1998).
4. Ограничен институционален развој: Иако непризнаените држави развиваат сопствени институции за внатрешно управување, нивната функционалност често останува ограничена поради недостиг на ресурси, надворешна поддршка и правна верификација (Riegl & Doboš, 2017).

Во овој контекст, Косово зазема специфична, интермедијарна позиција меѓу целосно непризнаени ентитети и консолидарани држави. За разлика од територии како Транснистрија или Абхазија, Косово ужива релативно високо ниво на меѓународно признавање и има потпишано важни договори со ЕУ (како Спогодбата за стабилизација и асоцијација) и регионални организации како СЕФТА. Сепак, недостатокот на членство во ОН и непризнавањето од страна на неколку клучни држави – особено членки на ЕУ и Советот за безбедност – ја ставаат земјата во сива зона на делумна државност.

Овој амбивалентен статус го прави Косово вреден студиски пример за анализа на релациите меѓу суверенитетот, надворешната политика и економскиот развој. Поради неговата специфична положба, Косово нуди увид во тоа како државите со ограничен меѓународен легитимитет можат (или не можат) да мобилизираат ресурси, да привлекуваат инвестиции и да се интегрираат во глобалниот економски систем.

III. Методологија на студијата

Оваа студија применува квалитативна и компаративна методолошка рамка, која ги интегрира академските извори со емпириски податоци од меѓународни и домашни институции, со цел да обезбеди длабинска и повеќеслојна анализа на економските последици од нерешениот меѓународен статус на Косово. Централната методолошка стратегија се заснова врз триангулација на податоци, како ригорозен пристап во општествените науки што има за цел да ја засили валидноста и веродостојноста на добиените наоди (Denzin, 2012; Flick, 2018).

Истражувањето комбинира три типови на извори: академски, институционални и примарни документи. Теоретската основа се темели врз релевантна академска литература, вклучувајќи теоретски и емпириски трудови објавени во рецензирани списанија, монографии и специјализирани извештаи за делумно признати држави. Делата на Kolstø (2006), Caspersen (2015) и Visoka (2018) служат како аналитички темели за концептуализација на „оспорен суверенитет“, термин кој го структурира аналитичкиот пристап во текот на целата студија. Овие извори, истовремено, овозможуваат идентификација на клучните индикатори поврзани со политичката стабилност, институционалната функционалност и економските перспективи на ентитетите со спорен статус.

Покрај теоретските сознанија, истражувањето вклучува и широк опсег на емпириски податоци прибрани од водечки меѓународни организации. Макроекономските параметри – како што се бруто-домашниот производ (GDP) стапката на инфлација, нивото на странски директни инвестиции (GDP) и невработеноста – се анализираат врз основа на податоци од Светската банка (2020), додека фискалната дисциплина и мерките за макроекономска стабилност се разгледуваат преку извештаите на Меѓународниот монетарен фонд (IMF, 2021). Проценките на Европската комисија (2022) обезбедуваат дополнителен аналитички слој, особено во однос на регионалната економска интеграција, трговските односи со ЕУ и учеството на Косово во рамките на (CEFTA)

Примарните извори – меѓу кои се вбројуваат официјални документи, правни акти и политички договори – дополнително ја продлабочуваат анализата. Резолуциите на Обединетите нации и ставовите на Генералното собрание се испитуваат за да се разбере еволуцијата на меѓународниот став кон признавањето на Косово. Исто така, студијата ги анализира билатералните и мултилатералните трговски договори, протоколите за инвестиции и националната статистика добиена од Косовската агенција за статистика (КАС), кои овозможуваат увид во структурата на пазарот на труд, секторската дистрибуција на економската активност и надворешната трговска ориентација.

Студијата користи двоен аналитички пристап кој комбинира компаративна анализа со содржинска анализа (content analysis). Компаративната компонента вклучува паралелно разгледување на случајот на Косово со други територии со оспорена или делумна државност – како што се Палестина, Северен Кипар, Абхазија и Транснистрија – со цел да се идентификуваат и конвергентни и дивергентни обрасци во економскиот развој, регионалната соработка и пристапот до глобалните пазари. Овој пристап овозможува формулирање на општи заклучоци за последиците од нерешениот суверенитет врз економските траектории.

Истовремено, содржинската анализа се користи за систематска обработка на академската литература и институционалната документација, со фокус на идентификување на клучните развојни индикатори, институционални ограничувања и политички импликации. Наодите се структурираат преку кодирање на тематски категории, што овозможува интерпретативна синтеза на квалитативни податоци.

Во насока на зацврстување на валидноста и кредибилитетот на наодите, истражувањето се потпира на триангулиран истражувачки дизајн, кој интегрира повеќе извори и перспективи. Како што нагласуваат Denzin (2012) и Flick (2018), триангулацијата ја минимизира методолошката пристрасност и овозможува подлабочено разбирање на комплексните феномени, особено кога станува збор за политички сензитивни и недоволно документиран случаи.

Анализата на податоците се фокусира и на макроекономски индикатори (номинален и реален БДП по глава на жител, инфлација, невработеност, прилив на СДИ), и на структурни економски елементи (учество на секторите во БДП, степен на зависност од дознаки, и ориентација на извозот кон пазарите на ЕУ). Овие индикатори се презентираат преку табеларни и графички методи, со цел визуелна репрезентација на клучните трендови и споредбени обрасци низ случаите.

Применетата методолошка рамка ѝ овозможува на студијата да изврши нијансирана, заснована на докази анализа на економските ефекти од оспорениот суверенитет на Косово. Исто така, овозможува изработка на препораки за политики, засновани врз идентификуваните структурни ограничувања и економски потенцијали. Со ваков пристап, истражувањето придонесува кон подобро разбирање на интерсекцијата меѓу меѓународното право, економскиот развој и геополитичката реалност во контекстот на територии со контестирана државност.

IV. Резултати и дискусии

Наодите од оваа студија укажуваат на значајни и системски економски импликации од нерешениот суверенитет на Косово, потврдувајќи ја тесната поврзаност меѓу политичкиот статус на државата и нејзините економски перформанси. Анализата открива дека политичката неизвесност и отсуството на универзално признавање имаат директно и индиректно влијание врз неколку клучни економски параметри, меѓу кои се: странските директни инвестиции, надворешната трговија, институционалниот капацитет и процесите на регионална економска интеграција.

1. Странски директни инвестиции (СДИ)

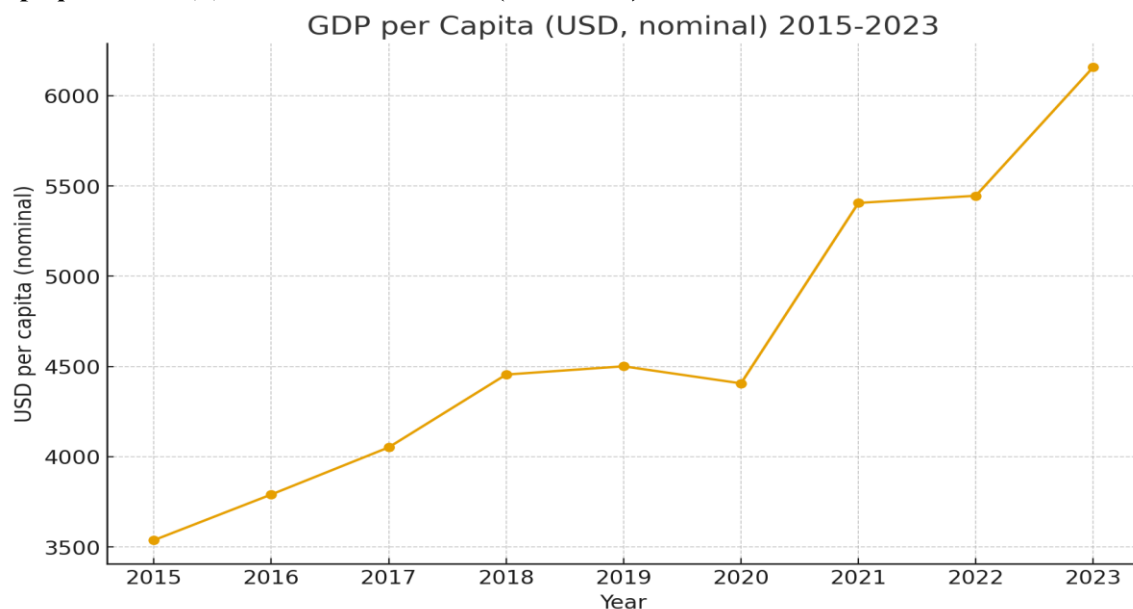
Податоците покажуваат дека СДИ во Косово остануваат значително ограничени, што може директно да се поврзе со постојната политичка и правна амбигвитетност. Конкретно, нето-приливот на СДИ се движи во просек меѓу 3% и 4% од БДП во последната деценија (World Bank, 2020), што е значително пониско во споредба со земјите од регионот кои имаат целосно меѓународно признавање – како Србија, Северна Македонија и Црна Гора – каде што нивото на СДИ е системски повисоко и постабилно.

Компаративните податоци потврдуваат дека инвеститорите ја перципираат правната несигурност и геополитичката нестабилност како фактори што го зголемуваат ризикот од инвестиции, особено во поглед на заштитата на инвестициските права, пристапот до меѓународна арбитража и предвидливоста на регулаторната рамка (Bartmann, 2004; Caspersen, 2015).

Дополнително, ограничениот пристап на Косово до меѓународни механизми за заштита на инвестициите, како што се ICSID (Меѓународниот центар за решавање инвестициски спорови) и двојните договори за заштита на инвестиции (BITs), создава дополнителни бариери за привлекување капитал. Недостатокот на универзално признавање, исто така, го спречува Косово да биде потписник на повеќе меѓународни економски договори, што го намалува нивото на доверба меѓу потенцијалните инвеститори.

Од аспект на потекло на инвестиции, анализата покажува дека голем дел од СДИ доаѓаат од дијаспората или од земји кои веќе го признале Косово, што дополнително потврдува дека политичкото признавање е условувачки фактор за економска инклузија и капитален трансфер.

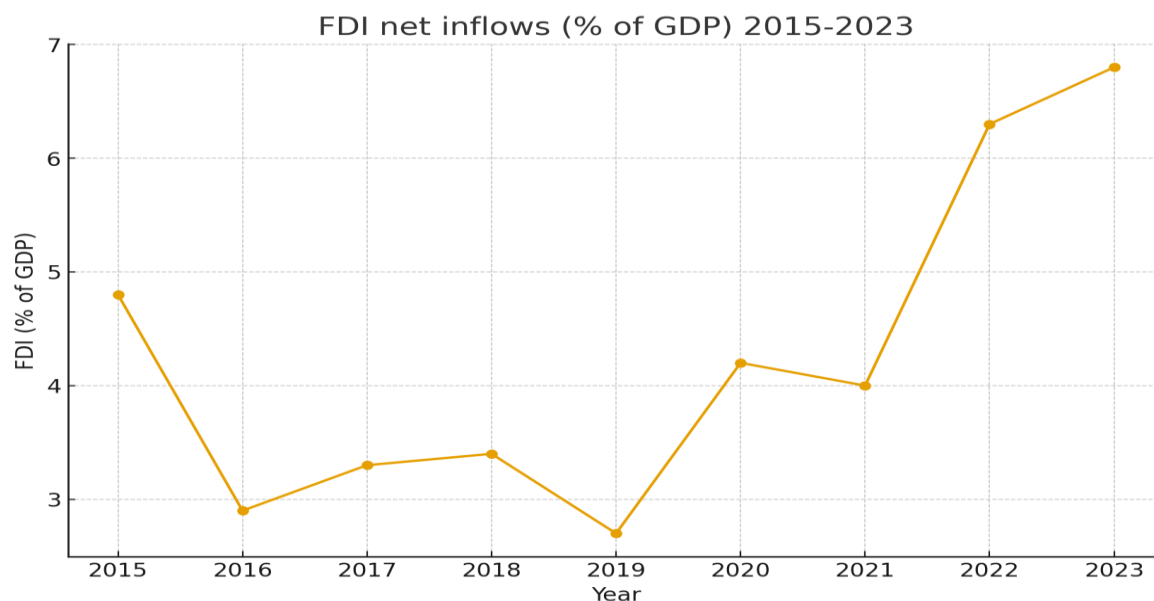
Графикон 1: БДП по глава на жител (2015-2023)

Извор: Светска банка (Избрани индикатори)

Анализата на презентираниите серии покажува неколку клучни трендови што ја потврдуваат хипотезата дека нерешениот политички статус има мерливи влијанија врз економскиот развој на Косово. БДП по глава на жител покажува постојан раст од 2018 година па наваму, особено по враќањето на економскиот раст во 2021 година.

Графикон 2: Нето-приливи на СДИ (% од БДП) (2015-2023) -

извор: Светска банка (Избрани показатели)

Графиконот 2 покажува дека странските директни инвестиции како процент од БДП флукутирале, но значително се зголемиле во последните години (2022-2023), што укажува на подобрување на инвестициската клима и покрај предизвиците за признавање.

2. Пристап до меѓународните пазари

Недостатокот на целосно меѓународно признавање значително го ограничува пристапот на Косово до глобалните трговски мрежи, создавајќи сериозни пречки за економска диверзификација и надворешна конкурентност. Иако Косово е потписник на неколку регионални трговски договори – меѓу кои најзначаен е Централноевропскиот договор за слободна трговија (CEFTA)– неговата неспособност да стане членка на клучни глобални институции како Светската трговска организација (WTO) ја ограничува можноста за формализиран пристап до светските пазари.

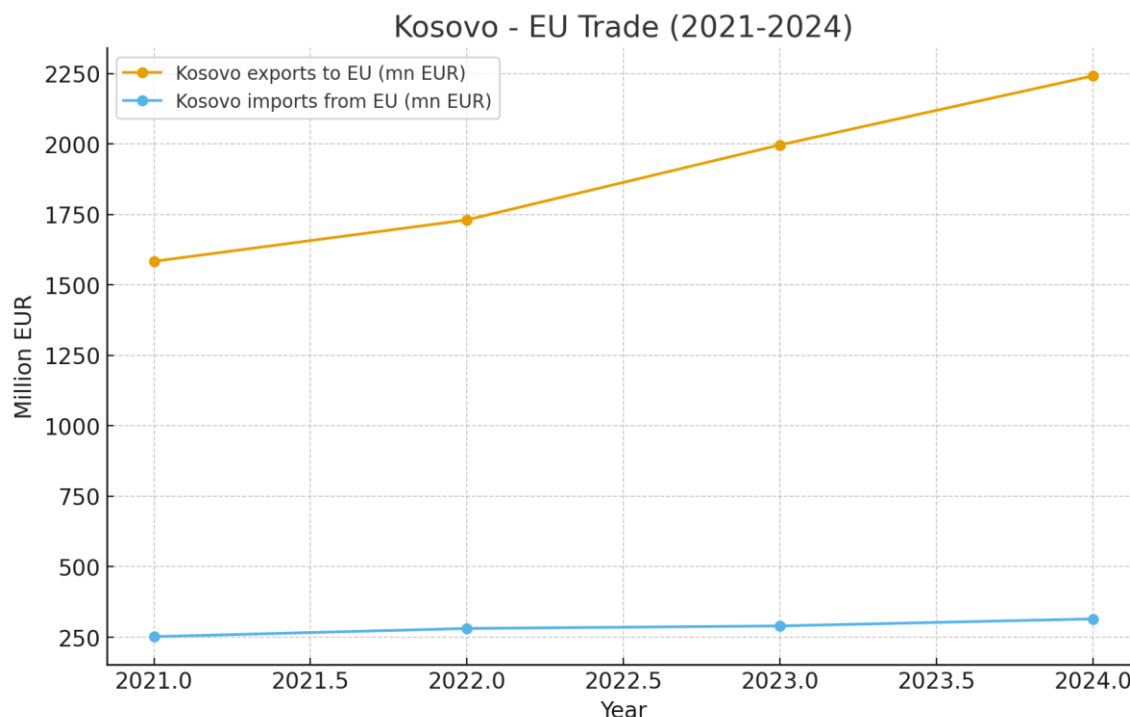
Според податоците на Евростат (2025), над 90% од извозот на Косово е насочен кон земјите на Европската Унија, што ја отсликува економската концентрација и високата зависност од регионалниот трговски простор. Ваквата зависност ја прави економијата високо ранлива на шокови поврзани со политичките и економските циклуси во ЕУ, како и на регулаторни промени во трговските релации.

Неможноста за членство во СТО не само што ја ограничува правната заштита на извозниците и увозниците од Косово, туку и ја елиминира можноста за пристап до трговска арбитража, механизми за решавање на спорови и унифицирани тарифни договори. Ова дополнително ја намалува предвидливоста и безбедноста на трговските односи, особено со земјите што не го признаваат Косово како суверена држава.

Компаративната анализа со други територии со спорен или делумен статус – како Палестина и Северен Кипар – укажува на структурна поврзаност меѓу политичката изолација и трговската маргинализација. Во овие случаи, ограничениот или условен пристап до глобалните пазари, во комбинација со зависност од странска помош, го попречува развојот на извозно ориентираните индустрии и ја намалува продуктивноста на локалните економии (Brynep, 2000; Isachenko, 2012).

Исто така, ограничениот правен статус ја отежнува способноста на Косово да преговара билатерални трговски договори со трети земји надвор од регионот, што претставува дополнителен товар за диверзификацијата на пазарите и интеграцијата во глобалните синџири на вредност.

Графикон 3: Трговија со ЕУ (2021-2024)

Извор: Евростат Comext / Информативен лист на Евростат (трговија на ЕУ со Косово)

Трговијата со ЕУ покажува зголемување на извозот на Косово во ЕУ (од 1.584 милиони евра во 2021 година на 2.242 милиони евра во 2024 година), што го одразува фокусот на косовските извозници кон европскиот пазар.

3. Функционирање на економските институции и долгорочни политики

Косовските економски институции се соочуваат со значајни предизвици при дизајнирањето и спроведувањето на долгорочни стратегии за економски развој, особено во контекст на ограничениот пристап до меѓународни финансиски инструменти и глобални пазари. Недостигот на универзално признавање значително ја отежнува можноста за учество во формализирани глобални механизми за финансирање, што влијае негативно врз капацитетот за стратешко и предвидливо економско планирање.

Според извештаите на Светската банка (2020) и Меѓународниот монетарен фонд (IMF, 2021) иако институциите на Косово бележат напредок во однос на модернизација на администрацијата, подобрување на јавните финансии и усогласување со ЕУ регулативите, имплементацијата на инфраструктурни проекти и секторски политики често се соочува со финансиски, технички и политички ограничувања. Лимитираната вмреженост во глобалните финансиски и развојни системи ја намалува можноста за мобилизација на долгорочни капитални инвестиции, особено во секторите со висок стратешки потенцијал како енергетиката, транспортот и агробизнисот.

4. Процес на европска интеграција

Процесот на интеграција на Косово во Европската Унија е сериозно забавен поради нерешениот статус и недостатокот на консензус меѓу пет земји-членки на ЕУ кои сè уште не

го признаваат Косово како независна држава. И покрај формалната поддршка и техничката асистенција обезбедена преку инструменти како IPA фондовите и Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА), Косово останува маргинализирано во однос на пристапот до структурни фондови, развојни програми и интеграција во единствениот европски пазар (European Commission, 2022).

Оваа институционална суспензија има директно влијание врз конкурентноста и динамиката на економските сектори, особено во енергетиката, земјоделството и преработувачката индустрија, кои традиционално зависат од поддршка, трансфер на знаење и пристап до инвестициски програми што ЕУ ги нуди на своите членки и земји-кандидатки. Како резултат на тоа, структурните реформи во овие сектори се спроведуваат во услови на ограничени ресурси и фрагментирана меѓународна поддршка, што го забавува нивниот трансформациски капацитет.

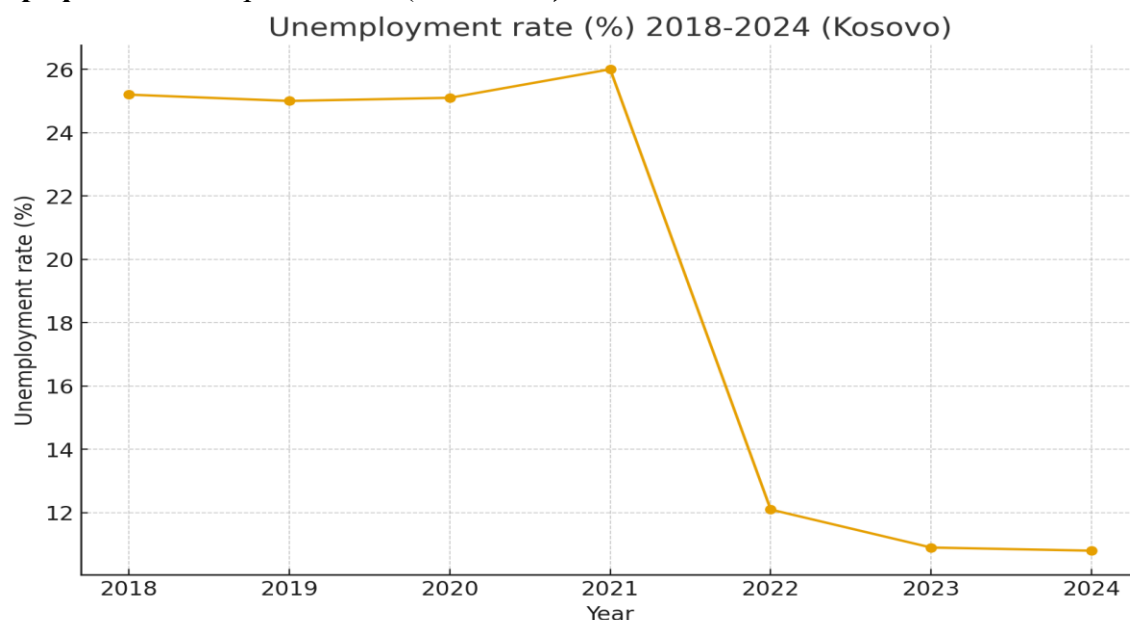
5. Влијание врз пазарот на труд и зависност од дознаки

Косовската економија продолжува да се соочува со високи нивоа на структурна невработеност, која во последните години останува над 25%, според податоците на Косовската агенција за статистика (KAS) и Светската банка (2020). Овие бројки упатуваат на ограничен капацитет на економскиот систем да апсорбира работна сила, особено во младинската и неквалификуваната популација.

Дополнително, дознаките од дијаспората сочинуваат над 15% од БДП, што укажува на значајна надворешна зависност за одржување на приватната потрошувачка и основната финансиска стабилност. Овој тренд е карактеристичен и за други територии со ограничен меѓународен статус, како што се Палестина и Северен Кипар, каде што ограничениот економски суверенитет и меѓународната изолација водат до хронична зависност од надворешни приливи (Isachenko, 2012).

Наместо да се насочат кон одржливи производствени инвестиции и создавање работни места, дознаките често завршуваат во потрошувачки сектори, со ограничен мултипликативен ефект врз реалната економија. Ова дополнително го засилува феноменот на „одлив на мозоци“, бидејќи младата работоспособна популација гледа во миграцијата единствена економска перспектива.

Графикон 4: Невработеност (2018-2024)

Извор: *Косовска агенција за статистика (LFS), Светска банка, Трговска економија за неодамнешни проценки*

Невработеноста покажува релативно подобрување во 2022-2024 година (пријавени вредности околу 12% во 2022 година и 10,8% во 2024 година), но останува значајна загриженост, особено за помладите возрасни групи.

На крајот, овие резултати од оваа анализа покажуваат дека нерешениот суверенитет има повеќедимензионално влијание: ги ограничува странските инвестиции, го попречува диверзификацијата на пазарот, го отежнува градењето долгорочни економски политики и ја забавува европската интеграција. Компаративната анализа со други спорни територии покажува дека овој феномен не е единствен за Косово, туку е карактеристичен за непризнаените или делумно признатите држави низ целиот свет.

V. Дискусии

Анализата на добиените резултати укажува на тоа дека економските предизвици со кои се соочува Косово не можат да се третираат изолирано од поширокиот политички и дипломатски контекст. Поточно, нерешениот суверенитет претставува суштинска пречка која го компромитира капацитетот на државата да мобилизира странски директни инвестиции, да обезбеди ефективен пристап до меѓународните трговски и финансиски механизми и да развива долгорочни економски стратегии. Оваа констатација е во целосна согласност со постојната литература за непризнаени и делумно признати ентитети, која акцентира дека недостатокот на меѓународен легитимитет систематски продуцира состојби на економска маргинализација, ограничен суверенитет и зависност од екстерни финансиски извори (Kolstø, 2006; Caspersen, 2015; Bartmann, 2004).

1. Компаративен преглед на спорни територии

Компаративната анализа со други ентитети со сличен правно-политички статус — како што се Палестина, Северен Кипар, Транснистрија и Абхазија — дозволува понюансирано разбирање на сличностите и разликите во економските динамики што произлегуваат од статусната амбигвентност.

- **Палестина** се соочува со структурни ограничувања во доменот на трговијата и инвестициите, како резултат на територијалната фрагментација и ограниченото меѓународно признавање. Голем дел од економските сектори се зависни од странска помош и дознаки, што ја отежнува изградбата на самостојна и одржлива економска основа (Brunep, 2000).
- **Турската Република Северен Кипар**, иако има воспоставено функционален административен апарат и релативно развиена локална економија, останува длабоко зависна од Турција, како главен донатор и трговски партнер. Оваа зависност ја одржува економијата во состојба на структурна асиметрија и ограничена автономија (Isachenko, 2012).
- **Транснистрија и Абхазија** функционираат како де факто независни ентитети, но нивната економска издржливост е тесно поврзана со долгорочната поддршка од Русија. Таквата монополарна зависност ја инхибира економската диверзификација и го зголемува ризикот од фискална и политичка нестабилност (Blakkisrud & Kolstø, 2012).

2. Позицијата на Косово: Хибриден ентитет со ограничен пристап

Во овој спореден контекст, Косово се профилира како релативно уникатен случај на хибриден политичко-економски ентитет, кој и покрај отсуството на универзално признавање, успеа да воспостави институционална структура со функционални капацитети и да одржи ниво на економска стабилност. Тоа се манифестира преку следниве елементи:

- Конзистентен раст на бруто-домашниот производ (БДП) во изминатата деценија;
- Регионална економска интеграција преку ЦЕФТА, што овозможува пристап до регионални пазари;
- Активно учество во развојни и инфраструктурни проекти финансирани од Европската Унија, и покрај институционалните ограничувања наметнати од непризнавањето од страна на пет земји-членки на ЕУ (World Bank, 2020; European Commission, 2022).

Сепак, и покрај овие позитивни индикатори, ограничениот пристап до глобалните институции (as WTO, IMF, and UN) и правната несигурност што произлегува од статусниот вакуум и понатаму претставуваат структурна бариера за економска консолидација и долгорочна одржливост.

3. Отпорност и адаптација на Косово во услови на нерешен суверенитет

Емпириското искуство на Косово укажува на значително ниво на институционална отпорност и економска адаптивност. Локалните институции развија комплексни механизми за надминување на пречките што произлегуваат од недостатокот на универзално меѓународно признавање, преку склучување билатерални договори и активно учество во регионални интеграциски програми. Овој адаптивен капацитет претставува суштински аспект на концептот на „секојдневен суверенитет“ (Visoka, 2018), кој им овозможува на институциите да обезбедат ефикасна и континуирана испорака на јавни услуги и економски функции, и покрај структурните ограничувања и меѓународните предизвици.

4. Мултидимензионално економско влијание на оспорениот статус

Анализата на резултатите укажува дека недостатокот на општо меѓународно признавање има комплексни и повеќедимензионални импликации за економскиот развој на Косово:

- **Странските директни инвестиции (СДИ)** остануваат ограничени, пред сè поради перцепцијата за високи политички и правни ризици поврзани со нерешениот суверенитет.
- **Диверзификацијата на извозните пазари** е значително попречена, со главна концентрација на трговската размена кон Европската Унија и соседните земји, што ја прави економијата чувствителна на регионални економски шокови.
- **Процесот на европска интеграција**, како и пристапот до структурните фондови и финансиските инструменти на Европската Унија, е релативно ограничен, што има директни негативни ефекти врз развојот на клучни сектори како што се енергетиката, земјоделството и индустријата.
- **Пазарот на труд** продолжува да се соочува со структурни предизвици, вклучувајќи високи стапки на невработеност и значителна зависност од дознаки, кои остануваат критичен фактор во економската стабилност.

5. Предизвици и можности

Дискусијата укажува дека, и покрај бројните структурни и политички пречки, Косово поседува значителен потенцијал за одржлив економски раст и развој, доколку успее да ги надмине политичките предизвици и да ги консолидира своите институционални капацитети. Емпириското искуство на земјата сугерира дека интегративните стратегии кои комбинираат регионални политики, меѓународни финансиски иницијативи и системски институционални реформи, може да претставуваат ефикасен модел за други спорни територии кои се стремат да го балансираат ограничениот суверенитет со потребата за економско зајакнување и развој (Kolstø, 2006; Visoka, 2018).

VI. Заклучоци и препораки

Оваа студија јасно ги артикулира повеќедимензионалните ефекти на нерешениот суверенитет врз економскиот развој на Косово. Анализата на податоците, во комбинација со компаративната перспектива кон други спорни територии, доведува до следниве клучни заклучоци:

- Влијание врз инвестициите и деловната клима: Недостатокот на универзално меѓународно признавање значително го ограничува приливот на странски директни инвестиции (СДИ), што го зголемува ризикот перцепиран од инвеститорите и забавува процесот на економска диверзификација. Во споредба со соседните земји од Западен Балкан, Косово заостанува, и покрај постоењето на значаен потенцијал во природните ресурси и квалификуваната работна сила (World Bank, 2020; Bartmann, 2004).
- Пречки за пристап до трговија и регионална интеграција: Големата зависност од регионалните пазари, особено од Европската Унија и соседните држави, ја ограничува конкурентноста на Косово. Отсуството на членство во меѓународни организации и постоењето на правни ограничувања го попречуваат пристапот до глобалните пазари, што дополнително ја компромитира одржливоста на економскиот раст (Brynen, 2000; Kaspersen, 2015).
- Предизвици во градењето долгорочни институции и политики: Иако Косово успеа да развие функционални институции и да одржи релативна економска стабилност, финансиските и правните бариери ја ограничуваат ефикасноста на стратешкото планирање и долгорочните политики. Оваа динамика е конзистентна со искуствата на други спорни територии кои се принудени да воспостават механизми за адаптација и отпор (Visoka, 2018; Kolstø, 2006).
- Забавување на европската интеграција: Спорниот статус ја одложува интеграцијата на Косово во инструментите на Европската Унија, вклучувајќи ги структурните фондови и програмите за регионален развој. Оваа состојба има директни негативни импликации врз развојот на клучните економски сектори како енергетиката, земјоделството, туризмот и производството (European Commission, 2022).
- Простор за подобрување: Истражувањето идентификува значајни можности за економски раст преку институционални реформи, консолидирање на владеењето на правото, промоција на приватните инвестиции и диверзификација на пазарите. Зголемената меѓународна соработка преку регионални проекти, економска интеграција и билатерални договори се клучни канали за надминување на постоечките структурни ограничувања (Ker-Lindsay, 2012; Visoka, 2018).

Итни препораки за политики:

1. Јасни економски политики и институционални реформи:

Косово треба да усвои одржливи, транспарентни и предвидливи економски политики со цел зголемување на довербата кај домашните и странските инвеститори. Ова вклучува зајакнување на владеењето на правото, модернизација на јавната администрација и реформа на фискалниот систем, што претставува предуслов за привлекување на СДИ и развој на конкурентни сектори (Bartmann, 2004; Kolstø, 2006).

2. Активна дипломатија за проширување на меѓународното признавање:

Потребна е долгорочна и координирана стратегија за економска и политичка дипломатија со цел проширување на меѓународното признавање, што ќе овозможи подобар пристап до глобалните пазари, олеснување на трговските договори и пристап до меѓународните финансиски механизми (Kaspersen, 2015; Kerr-Lindsey, 2012).

3. Продлабочување на соработката со ЕУ и меѓународните организации:

Максимално искористување на постојните регионални иницијативи и проекти финансирани од ЕУ, како и други мултилатерални механизми, за унапредување на регионалната интеграција и развојот на стратешките сектори. Оваа соработка треба да биде поддржана со структурни реформи за ефективно користење на фондовите (European Commission, 2022; Visoka, 2018).

4. Стратегии за привлекување човечки и финансиски капитал:

Потребно е инвестирање во развој на човечки капитал преку образование и иновации, промовирање на претприемништвото и развој на индустриски сектори со висок потенцијал, како што се технологијата, обновливата енергија и модерното земјоделство. Создавањето поволна бизнис клима ќе овозможи зголемување на приватните инвестиции и економска стабилност (Brynen, 2000; Bartmann, 2004).

5. Понатамошни емпириски истражувања и мониторинг:

Се препорачуваат долгорочни студии за следење и анализа на влијанието од нерешениот суверенитет врз економијата на Косово, користејќи компаративни и квантитативни методи. Ова ќе овозможи дефинирање на најефикасните политики и стратегии за одржлива економска интеграција и развој.

Со оглед на горенаведеното, нерешениот суверенитет на Косово претставува клучен фактор што ја дефинира економската реалност на земјата. Сепак, институционалната отпорност и способноста за адаптација укажуваат на постоење на потенцијал за одржлив економски развој, доколку политиките се фокусираат на зајакнување на регионалната интеграција и меѓународната соработка. Косово претставува уникатен случај што демонстрира како и делумно признатите држави можат да изградат функционални институции и да обезбедат релативна економска стабилност преку иновативни механизми на прилагодување и отпорност.

Референци

- Bacigalupo, Luke & Kyris, George. (2021). *Statebuilding and Culture in Kosovo*. Kosovo Foundation for Open Society, Prishtina
- Bartmann, B. (2004). Political obstacles to economic development in divided societies: The cases of Cyprus and Kosovo. *Civil Wars*, 6(3), 223–248.
- Berg, Eiki, & Kursani, Shpend. (2023). *De Facto States and Land-for-Peace Agreements: Territory and Recognition at Odds?* Routledge Studies in Intervention and Statebuilding
- Bieber, F. (2020). Global Nationalism and Territorial Disputes. In *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*. Palgrave Macmillan.
- Blakkisrud, H., & Kolstø, P. (2012). Dynamics of de facto statehood: The South Caucasian de facto states between secession and sovereignty. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12(2), 281–298.
- Brynen, R. (2000). *A very political economy: Peacebuilding and foreign aid in the West Bank and Gaza*. United States Institute of Peace Press.
- Caspersen, N. (2015). *Unrecognized states: The struggle for sovereignty in the modern international system*. Polity Press.
- Denzin, N. K. (2012). Triangulation 2.0. *Journal of Mixed Methods Research*, 6(2), 80–88.
- European Commission (2022). Kosovo 2022 Report. Brussels: European Union.
- Eurostat — EU trade with Kosovo (Comext factsheet, May 8, 2025). [European Commission+1](#)
- Eurostat (2025). EU trade with Kosovo – Factsheet (Comext database). Brussels: European Union.
- Fawn, R., & Richmond, O. (2010). *De facto states in the Balkans: Shared governance versus ethnic sovereignty in Republika Srpska and Kosovo before its unilateral declaration of independence*. Në Kosovo, *Intervention and Statebuilding*. Routledge
- Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research* (6th ed.). Sage Publications.
- IMF (2021). Republic of Kosovo: 2021 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report. International Monetary Fund.
- International Crisis Group (2013). *Kosovo and Serbia after the ICJ Opinion*. Europe Report No. 223.
- Isachenko, D. (2012). *The making of informal states: Statebuilding in Northern Cyprus and Transdnistria*. Palgrave Macmillan.
- Ker-Lindsay, J. (2012). *The foreign policy of counter secession: Preventing the recognition of contested states*. Oxford University Press.

Kolstø, P. (2006). The sustainability and future of unrecognized quasi-states. *Journal of Peace Research*, 43(6), 723–740. <https://doi.org/10.1177/0022343306068102>

Kosovo Agency of Statistics (2022). *Labour Force Survey 2022*. Prishtina: KAS.

Kosovo Agency of Statistics (Labour Force Survey 2022) and aggregates/series of World Bank / Trading Economics. [International Labour Organization+1](#)

Pegg, S. (1998). *International society and the de facto state*. Ashgate.

Podrimqaku, Bekim & Bytyqi, Kujtim. (2014). *Principles of State Building: The Case of Kosovo*. European Scientific Journal, ESJ, 10(10)

Riegl, M., & Doboš, B. (2017). *Unrecognized states and secession in the 21st century*. Springer.

Visoka, G. (2018). *Acting like a state: Kosovo and the everyday making of statehood*. Routledge.

Williams, Paul. (2004). *Earned Sovereignty: Bridging the Gap Between Sovereignty and Self-Determination*. Stanford Journal of International Law, 40(2)

World Bank — Selected Indicators (Kosovo) (pdf). The World Bank

World Bank (2020). *Kosovo Economic Memorandum*. Washington, DC: World Bank